

DEVEDESET GODINA MULTILATERALNE DIPLOMATIJE U ŽENEVI (1921–2011) – ISTORIJSKA BELEŠKA

Dr Uglješa Zvekić, stalni predstavnik – ambasador
*Stalna misija Republike Srbije pri Ujedinjenim nacijama
i drugim međunarodnim organizacijama u Ženevi*

Ove godine, kada se proslavlja dve stotine godina srpske diplomatije, pa pedeset godina od osnivanja Pokreta nesvrstanih, navršava se i devedeset godina od kako je, 1921. godine, otvoreno prvo stalno predstavništvo (delegacija) Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (KSHS) pri Društvu naroda u Ženevi. Time se označava značajni jubilej stalnog prisustva naše diplomatije u sedištimu univerzalnih multilateralnih svetskih organizacija koje su nastale po okončanju tragičnih ratova svetskih razmera: Društva naroda posle Prvog svetskog rata, odnosno Ujedinjenih nacija posle Drugog svetskog rata. Bivša Jugoslavija (kraljevina i republika u raznim svojim oblicima, uređenjima i nazivima), a danas Srbija (kao i naravno države nastale iz raspada bivše Jugoslavije) nalazi se među malim brojem zemalja koje su od samog nastanka moderne svetske multilateralne diplomatije bile aktivne i predstavljene u sedištimu ovih svetskih organizacija. Pripala nam je čast da budemo među šesnaest zemalja koje su otvorile svoje stalno predstavništvo u tek osnovanom Društvu naroda sa sedištem u Ženevi (1921).¹ To prisustvo, aktivnosti i predstavljanje u okviru sedišta svetskih organizacija u Ženevi postoje u kontinuitetu od devedeset godina, što je jubilej kojim se u svetu može pohvaliti zaista veoma mali broj zemalja. Zanimljivo je da je Srbija već bila članica tri međunarodne organizacije sa sedištem u Švajcarskoj: Međunarodnog telegrafskog saveza (1866) koji je kasnije, 1932. godine, prerastao u Međunarodnu uniju za telekomunikacije (sa sedištem u Ženevi); Svetskog poštanskog saveza (sa sedištem u Bernu – član osnivač od 1874. godine; ime Srbije uklesano je u zgradu glavne pošte u Ženevi); a Srpsko društvo „Crveni krst” pristupilo je Ženevskim konvencijama marta 1876, mesec dana pošto je osnovano u Beogradu.

¹ Od 42 zemlje koje su postale članice Društva naroda 1920. godine, sledećih 16 otvorilo je stalna predstavništva u Ženevi u periodu 1921–1927: Argentina, Austrija, Kanada, Kina, Kolumbija, Kuba, Finska, Mađarska, Iran (Persija), Irska, Japan, Latvija, Poljska, Portugalija, Rumunija i KSHS. Tadašnji Generalni sekretar Društva naroda bio je Erik Drumond iz Velike Britanije (1920–1933). Najbrojnije članstvo Društvo naroda obuhvatalo je 63 države, što je manje od trećine sadašnjeg članstva Ujedinjenih nacija (192).

Rad multilateralne diplomatije u Društvu naroda bio je veoma značajan kako u pogledu predstavljanja interesa zemlje, tako i u pogledu zalaganja za zajedničke univerzalne vrednosti tadašnjeg svetskog političkog i istorijskog perioda. Predstavljanje zemlje kroz prisustvo i aktivnosti u Ženevi bilo je posebno značajno pošto je tada Ženeva bila jedino sedište univerzalne svetske multilateralne organizacije. Sa stvaranjem Ujedinjenih nacija uz proces dekolonizacije pa tako i priznanja novih suverenih država, došlo je do izvesne decentralizacije same svetske organizacije. Pored sedišta u Njujorku, Ujedinjene nacije imaju sedišta i u Ženevi, Beču i Najrobiju, a kroz regionalne komisije, specijalizovane agencije i predstavništva kancelarija i agencija, i u ostalim zemljama i gradovima širom sveta (Pariz, Bon, Adis Abeba, Madrid, London, Bangkok, Santjago, itd.). Ženeva je izgubila svoj monopolski položaj jedinog sedišta što je bio slučaj u doba Društva naroda, ali je stekla položaj najvećeg konglomerata kancelarija Ujedinjenih nacija, njenih specijalizovanih agencija i drugih međunarodnih organizacija, i najvećeg broja nevladinih organizacija.² Time je rad stalnih misija u Ženevi, pa tako i Stalne misije Srbije, postao daleko složeniji i razuđeniji nego što je to ranije bio slučaj. Istovremeno, ova raznolikost angažmana od ljudskih prava, razoružanja i bezbednosti, preko javnog zdravlja, intelektualne svojine, ekonomskih i trgovinskih odnosa, zaštite izbeglica, migracija, meteorologije, telekomunikacija, zaštite dostojanstva rada, do istraživanja nuklearne energije u istraživačkom centru CERN, dovodi do ujednačenijeg prisustva i uticaja svih zemalja na svetska zbivanja različitog karaktera. Otuda se u Ženevi kroz ovako širok opseg problematike na razne načine odlikavaju i međusobno prepliću razne političke, ekonomske, kulturne i geografske konfiguracije koje čine savremenu paradigmu multilateralne politike. U Ženevi je prisutno 170 stalnih misija država članica Ujedinjenih nacija, a tu su i posebne misije država članica Konferencije o razoružanju i Svetske trgovinske organizacije.³

Prvi šef Stalne delegacije KSHS pri Društvu naroda bio je profesionalni diplomata dr Milutin Jovanović (1921–1924), koji je istovremeno bio i poslanik Kraljevine u Švajcarskoj u Bernu. Njega je nakratko na mestu šefa Delegacije zamenio poznati srpski pisac i diplomata Jovan Dučić.⁴ Dučić je veoma dobro poznao Ženevu u kojoj je studirao na Filozofskom i Sociološkom fakultetu (sa prekidima skoro šest godina); njegovo

² U Ženevi postoji oko četrdeset tela, kancelarija, agencija, nevladinih organizacija. Pored Kancelarije Ujedinjenih nacija (*United Nations Office at Geneva*, UNOG) u čijem je sastavu Ekonomska komisija za Evropu, i Konferencije o razoružanju, tu se nalaze i Svetska trgovinska organizacija, Svetska zdravstvena organizacija, Kancelarija visokog komesara za ljudska prava i Savet za ljudska prava, zatim Kancelarija visokog komesara za izbeglice, Međunarodna unija za telekomunikacije, Svetska organizacija za intelektualnu svojinu, Međunarodna organizacija rada, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Međunarodna federacija Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, Međunarodna organizacija za migracije, Interparlamentarna unija, Evropski centar za nuklearna istraživanja (CERN), itd.

³ Generalni direktor Kancelarije Ujedinjenih nacija u Ženevi je Kasim-Jomart Tokajev (Kazahstan), koji je istovremeno i generalni sekretar Konferencije o razoružanju.

⁴ Jovan Dučić je bio prvi diplomata Kraljevine Jugoslavije koji je stekao zvanje ambasadora prilikom postavljenja u Bukureštu (1937).

interesovanje za lepši pol⁵ iskorišćeno je od strane onih kojima nije bio po volji, a među njima je bio i dr Milutin Jovanović, pa je vraćen u Beograd samo posle godinu dana službovanja, dok je dr Jovanović po drugi put postavljen za šefa Delegacije u Ženevi (1925–1927). Konstantin Fotić takođe je dva puta bio na funkciji šefa Delegacije u Ženevi (1927–1929. i 1932–1935).⁶ U to vreme prvi sekretar Stalne delegacije Kraljevine Jugoslavije (KJ) bio je naš poznati pisac i diplomata Ivo Andrić (1930–1933). Tokom boravka u Ženevi, Srpska književna zadruga objavila je njegovu drugu zbirku pripovedaka pod naslovom „Pripovetke“. Ove godine se, takođe, navršava i pedeset godina od dodele Nobelove nagrade za književnost Ivi Andiću, piscu i diplomati. Ministar inostranih dela Momčilo Ninčić bio je izabran za predsednika Generalne skupštine Društva naroda u Ženevi (1926–1927),⁷ a KJ je izabrana za nestalnog člana Veća Društva naroda septembra 1938. godine. Društvo naroda je praktično prestalo sa radom 1939, mada je 1946. funkcije i imovinu pravno prenelo na Ujedinjene nacije.

Antifašistička Jugoslavija je po okončanju Drugog svetskog rata bila među zemljama osnivačima Ujedinjenih nacija, što je bilo u kontinuitetu multilateralne spoljne politike Jugoslavije pa je, osim Stalne delegacije u Njujorku (novom sedištu Ujedinjenih nacija), FNRJ otvorila i Stalnu delegaciju pri Evropskom birou Ujedinjenih nacija sa sedištem u Ženevi. Prvi šef delegacije FNRJ bio je istaknuti diplomata Salko Fejić. Bilo je to vreme velikih diplomatskih izazova za mladu Jugoslaviju, kako sa Istoka (Kominform), tako i sa Zapada. Sa nastankom Pokreta nesvrstanih i položaj Jugoslavije u multilateralnoj spoljnoj politici i diplomatiji značajno je ojačao. Na čelu Stalne misije Jugoslavije u Ženevi sledila je plejada poznatih jugoslovenskih diplomata.⁸ Tadašnja Jugoslavija, odnosno njene diplomate i stručnjaci, imali su značajne funkcije u raznim telima i organima

⁵ Dučić je lažno okrivljen da je „ostavio u drugom stanju“ jednu Ženevljanku „sumnjivog morala“. Postoji glasina da su se on i dr Milutin Jovanović potukli 1927. godine u kabinetu zamenika ministra inostranih dela u Beogradu.

⁶ Konstantin Fotić je kasnije bio postavljen za ambasadora Jugoslavije u SAD; osuđen je u odsustvu na dvadeset godina zatvora u procesu generalu Draži Mihailoviću (1946), ali je rehabilitovan (2006).

⁷ Momčilo Ninčić je takođe osuđen na osam godina zatvora u procesu generalu Draži Mihailoviću i kasnije rehabilitovan (2006) – umro je i sahranjen u Lozani, u Švajcarskoj. I ostali šefovi stalne delegacije u Ženevi bili su poznate diplomate. Dr Ilija Šumenković, šef Stalne delegacije u Ženevi od 1929. do 1931. godine je kasnije, u svojstvu ambasadora u Ankari, vodio tajne pregovore o priznanju SSSR od strane KJ (mart 1940). Dr Ivan Subotić, šef Stalne delegacije od 1935. do 1939, odnosno do *de facto* prestanka rada Društva naroda, tokom 1937. godine iz Ženeve je odlazio u Rim da vodi tajne pregovore sa ministrom spoljnih poslova Italije grofom Čanom koji su doveli do sporazuma između Italije i Jugoslavije.

⁸ U periodu FNRJ/SFRJ šefovi Stalne delegacije/misije u Ženevi bili su: Salko Fejić (1950–1953), Mladen Sekicki (1953–1956); Gustav Vlahov (1957–1958); dr Sergije Makiedo (1958–1962); Stanislav Kopčok (1962–1967); Augustin Papić (1967–1970); Mirčeta Čvorović (1970–1973); Miloš Lalović (1974–1978); dr Marko Vrhunec (1978–1982); Kazimir Vidas (1982–1986); Marko Kosin (1986–1990) i Naste Čalovski (1990–1992).

Ujedinjenih nacija, odnosno specijalizovanim agencijama Ujedinjenih nacija u Ženevi.⁹

Tragični sukobi na području bivše Jugoslavije devedestih godina prošlog veka i raspad SFRJ doveli su do preoblikovanja multilateralog prisustva u Ženevi. Sve zemlje nastale iz bivše Jugoslavije otvorile su svoje stalne misije (poslednja je bila Crna Gora 2006), a misija Savezne Republike Jugoslavije bila je suspendovana iz rada Ujedinjenih nacija do 2000. godine. Po prijemu u Ujedinjene nacije postavljeni su šefovi misija prvo SRJ, a zatim Državne zajednice Srbije i Crne Gore.¹⁰ Danas u Ženevi deluje Stalna misija Republike Srbije pri Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim organizacijama u Ženevi, a desetine državljana Srbije rade u okviru Ujedinjenih nacija i u drugim međunarodnim organizacijama doprinoseći time ugledu i uticaju Srbije u svetu.

Devedeset godina multilateralne diplomatije predstavlja značajan jubilej za sve zemlje koje imaju tu tradiciju. Bivša Jugoslavija (kraljevina i republika) bila je među osnivačima i Društva naroda i Ujedinjenih nacija, i stalno je imala Stalno predstavništvo (delegaciju/misiju) u Ženevi. U tom smislu, devedeset godina je zajednička istorija svih država koje su nastale posle raspada poslednje Jugoslavije: od toga sedamdesetak godina zajednička državna multilateralna spoljna politika, a posle toga je više reč o zajedničkom kulturnom multilateralnom diplomatskom nasleđu.

Srbija se i dalje, posle teškog perioda iz poslednje decenije prošlog veka, suočava sa istorijskim posledicama tog doba (npr. pomirenje u regionu, Haški tribunal, jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova) prisutnim u njenoj spoljnoj politici, pa tako i u multilateralnoj diplomatiji u Ženevi. Istovremeno, naša zemlja nastoji da svoju multilateralnu spoljnu politiku razvije i modernizuje u skladu sa prioritetima kao što su Evropska unija i integracioni procesi. Ovo su izazovi vezani za neposrednu političku prošlost kao i za neposrednu političku budućnost Srbije. Istovremeno, srpska multilateralna diplomatija u Ženevi nastoji da Srbija da svoj doprinos prevazilaženju globalnih izazova kojima se bave Ujedinjene nacije, specijalizovane agencije, i druge međunarodne organizacije i nevladine organizacije u Ženevi.

Lepu i značajnu tradiciju naše multilateralne diplomatije dugu devedeset godina trebalo bi nastaviti. Sve ono što je bilo dobro i korisno iz tih devet decenija multilateralne diplomatije trebalo bi i dalje koristiti u razvoju moderne srpske multilateralne diplomatije. Ovu diplomatiju trebalo bi da krasi otvorenost, privrženost osnovnim univerzalnim vrednostima i pravnim instrumentima međunarodne zajednice, potrebna doza fleksibilnosti i osetljivosti, a pre svega postojanost kao pouzdanog i odgovornog partnera u međunarodnoj zajednici.

⁹ Vladimir Velebit bio je izvršni sekretar ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu (1960–1967), a na tom položaju nasledio ga je Janez Stanovnik (1968–1982). U istoj organizaciji bili su na funkcijama direktora, profesori Pravnog fakulteta u Beogradu Samardžija i Vacić. Sadašnji ambasador Srbije u Ženevi izabran je za predsednika Komisije i Izvršnog saveta.

¹⁰ Branko Branković (2000–2001), Milorad Šćepanović (2001–2003), Dejan Šahović (2003–2005) i dr Slobodan Vukčević (2005–2009).